

Dr Maciej Pannert

Uniwersytet w Białymstoku

ORCID: 0000-0003-0242-722X

e-mail: m.pannert@uwb.edu.pl

Mieszana zdolność upadłościowa — refleksje po nowelizacji prawa upadłościowego z 24.03.2020 r.

Mixed bankruptcy ability — reflections after the amendment
to the bankruptcy law of March 24, 2020

Streszczenie

Przedmiotem rozważań niniejszego artykułu jest zagadnienie mieszanej zdolności upadłościowej, którego istota, w ogólności rzecz ujmując, sprowadza się do możliwości wszczęcia (w okolicznościach wskazanych w art. 8 i 9 pr.up.), na wniosek wierzyciela, postępowania upadłościowego względem osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej, gdy zasadą jest wszczynanie takiego postępowania wyłącznie na wniosek dłużnika. Ta konstrukcja prawa na gruncie stanu prawnego sprzed 24.03.2020 r. budziła uzasadnione kontrowersje zwłaszcza co do tego, czy w tym samym czasie legitymacja do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości przysługiwała zarówno wierzycielowi, jak też dłużnikowi. Kolejną dyskusyjną kwestią była ewentualna kolizja wniosków składanych jednocześnie przez wierzyciela i dłużnika. Czy zatem któryś z tych wniosków korzystał z pierwszeństwa, czy też oba stanowiły wspólną podstawę wszczęcia postępowania upadłościowego? Celem artykułu będzie próba odpowiedzi na pytanie, czy problemy, jakie w przedmiotowym zakresie stwarzał dotychczasowy stan prawny, są aktualne na gruncie zmienionego 24.03.2020 r. prawa upadłościowego. W artykule zostanie wykorzystana metoda formalno-dogmatyczna i historyczna.

Słowa kluczowe: mieszana zdolność upadłościowa, upadłość konsumencka, dłużnik, wierzyciel, wniosek o ogłoszenie upadłości

JEL: K15, K35, K40

Wstęp

Konstrukcja prawna tzw. mieszanej zdolności upadłościowej na gruncie przepisów prawa upadłościowego sprzed nowelizacji z 24.03.2020 r.¹ (zwłaszcza art. 8, 9, 20 ust. 1 oraz

Abstract

The subject of the considerations of this article is the issue of mixed bankruptcy ability, the essence of which, in general, boils down to the possibility of initiating (in the circumstances specified in Articles 8 and 9 of bankruptcy law), at the request of the creditor, bankruptcy proceedings against a natural person not conducting business activity when the rule is to initiate such proceedings only at the debtor's request. This legal structure under the legal status prior to March 24, 2020 raised legitimate controversy, especially as to whether at the same time the right to file a bankruptcy petition is available to both the creditor and the debtor. Another debatable issue was the possible collision of applications submitted simultaneously by the creditor and the debtor. So, did either of these applications have priority, or did both of them constitute a common ground for opening bankruptcy proceedings? The aim of the article is therefore an attempt to answer the question whether the problems posed in this respect by the current legal status are valid under the bankruptcy law amended on 24/03/2020. The article will use the formal-dogmatic and historical method.

Keywords: mixed bankruptcy ability, consumer bankruptcy, debtor, creditor, bankruptcy petition

491² ust. 3 pr.up.²) czyniła zasadnym pytanie, czy przyznanie wierzycielowi legitymacji do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej dłużnika w ciągu roku od zaistnienia zdarzeń wskazanych w art. 8 i 9 pr.up. wyłącza jednocześnie przez ten czas legitymację samego dłużnika w przed-

miotowym zakresie. W przypadku odpowiedzi negatywnej pojawiała się kolejna kwestia. Dotyczy ona mianowicie sposobu, w jaki miałyby nastąpić rozstrzygnięcie ewentualnej kolizji między wnioskami składanymi jednocześnie przez wierzyciela i dłużnika. Wątpliwości te i pytania w odniesieniu do dotychczasowej konstrukcji mieszanej zdolności upadłościowej należałoby zatem poddać analizie pod kątem ich ewentualnej aktualności na gruncie obecnie obowiązującego stanu prawnego³. Konsekwentnie należałoby więc zadać pytanie, czy w dalszym ciągu, po 24.03.2020 r., kwestia jednoczesnej legitymacji wierzyciela i dłużnika do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej jest dyskusyjna i czy ustawodawca ewentualną kolizję takich wniosków uregulował w sposób niebudzący wątpliwości? Próba odpowiedzi na te pytania będzie zatem przedmiotem niniejszego artykułu. Wywody zawarte w tym opracowaniu będą formułowane z wykorzystaniem metody formalno-dogmatycznej i historycznej.

Pojęcie mieszanej zdolności upadłościowej — charakterystyka ogólna

Istotą postępowania upadłościowego prowadzonego wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej (powszechnie określanego mianem upadłości konsumenckiej) jest stworzenie prawnych warunków do uwolnienia niewypłacalnego dłużnika od zobowiązań pieniężnych, których nie jest on w stanie realizować. Normatywnym wyrazem tej funkcjonalnej natury upadłości konsumenckiej jest, co do zasady, wyłączna legitymacja dłużnika do złożenia wniosku o wszczęcie procedury oddłużeniowej.

W ramach pewnego wyjątku ustawodawca przyznał jednak również wierzycielowi legitymację do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości osoby fizycznej, która była przedsiębiorcą, lecz od zaprzestania prowadzenia przez nią działalności gospodarczej lub wykreślenia tej działalności z właściwego rejestru nie upłynął rok (odpowiednio art. 9 i 8 pr.up.). Podobnie wierzyciel może złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości wobec osób fizycznych, które przestały być współnikami osobowych spółek handlowych (art. 8 ust. 2 pr.up.), przez co utraciły ogólną zdolność upadłościową (art. 5 ust. 2 pr.up.). Ta w pewnym sensie wyjątkowa legitymacja wierzyciela do zainicjowania konsumenckiego postępowania upadłościowego stanowi uzasadnienie określania zdolności upadłościowej niewypłacalnego dłużnika — w okresie wskazanym przepisami art. 8 i 9 pr.up. — mianem mieszanej zdolności upadłościowej.

W tym miejscu pojawia się jednak wątpliwość, czy skoro wniosek o ogłoszenie upadłości byłego przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną może złożyć wierzyciel, sam dłużnik nie jest przez to pozbawiony legitymacji. Dylemat w tym zakresie wzmacnia dodatkowo konstrukcja przepisu art. 491² ust. 3 pr.up., który stwierdza, że wniosek o ogłoszenie upadłości konsumenckiej może złożyć dłużnik z uwzględnieniem art. 8 i 9 pr.up., które z kolei przyznają legitymację do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości dłużnika wierz-

cielowi. Słusznie zatem wskazano w literaturze, że taka regulacja wcale nie czyni legitymacji dłużnika oczywistą, skoro w ramach wymienionych przepisów ustawodawca nie posłużył się koniunkcją czy spójnikiem alternatywny nierozłącznej „lub” (Lewandowski, Malinowski, Petzel, 2012, s. 127)⁴. Nie jest zatem na gruncie wykładni literalnej do końca jasne, czy zamiarem ustawodawcy — w tym niejako ochronnym dla wierzyciela okresie — było przyznanie legitymacji i dłużnikowi, i wierzycielowi, czy tylko wierzycielowi (Witosz, 2017, s. 70). Odnosząc się do sformułowanego w ten sposób dylematu natury interpretacyjnej, można by stwierdzić, że w przypadku upadłości konsumenckiej, z uwagi na jej pierwotny i zasadniczy cel, legitymację do jej zainicjowania powinien posiadać przede wszystkim dłużnik, a wyjątkowo w terminie rocznym od zaistnienia zdarzeń wskazanych w art. 8 i 9 pr.up. także wierzyciel (Geromin, 2016, s. 181)⁵. Niewątpliwie przyznanie wierzycielowi legitymacji do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej w warunkach określonych w art. 8 i 9 pr.up. stanowi wyraz intencji ustawodawcy⁶ udzielenia mu ochrony, zwłaszcza jeśli przyjąć, że istotna część zobowiązań byłego przedsiębiorcy bezpośrednio po zakończeniu prowadzenia przezeń działalności gospodarczej właśnie w niej znajduje swoje źródło. Na marginesie warto wspomnieć, że interes wierzyciela jest objęty priorytetową ochroną w ramach upadłości przedsiębiorczej. Niewzięcie pod uwagę tej okoliczności i wyposażenie wyłącznie dłużnika w legitymację do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej bezpośrednio po zaprzestaniu prowadzenia działalności gospodarczej bez uwzględnienia w tym zakresie interesu wierzyciela byłoby rozwiązaniem, które nadmiernie podporządkowywałoby interes wierzyciela interesowi dłużnika.

Warto przy tym zaznaczyć, nieco głębiej sięgając do historycznych uwarunkowań regulacji odnoszących się do „mieszanej zdolności upadłościowej”, że jeszcze przed nowelizacją prawa upadłościowego z 1.01.2016 r.⁷ przepisy art. 8 i 9 ustawy z 28.02.2003 r. — Prawo upadłościowe i naprawcze (dalej p.u.n.)⁸ pełniły podobnie ochronną funkcję względem wierzyciela, jednak zawierały wyraźnie odmienną treść. Przepisy te bowiem przy zaistnieniu tych samych zdarzeń, o jakich wspominają regulacje art. 8 i 9 pr.up. (w dotychczasowym brzmieniu), nie określały precyzyjnie swojego zakresu podmiotowego, a tylko w sposób ogólny stwierdzały, że „można żądać ogłoszenia upadłości osoby fizycznej (...)”. Trzeba tu jednak wspomnieć, że na gruncie stanu prawnego sprzed 1.01.2016 r. były przedsiębiorca (inaczej niż ma to miejsce obecnie) przez rok zachowywał ogólną, przedsiębiorczą zdolność upadłościową. Powracając zaś do kwestii posłużenia się przez ustawodawcę na gruncie art. 8 i 9 w pierwotnym brzmieniu wyrażeniem „można żądać ogłoszenia upadłości”, wskazywano — choć nie bez dyskusji (Sawilow, 2004, s. 45) — że owa „możliwość żądania ogłoszenia upadłości” odnosi się zarówno do wierzyciela, jak i do dłużnika, co można też było wywieść z art. 20 ust. 1 p.u.n. (Świeboda, 2003, s. 36; Adamus, 2014, s. 76; tak też, jak się wydaje, Gurgul, 2010, s. 54). Oba podmioty zatem mogły złożyć

wniosek o ogłoszenie upadłości byłego przedsiębiorcy, a sąd — co nie ulegało wątpliwości — mógł te wnioski połączyć do wspólnego rozpoznania (art. 219 k.p.c. w zw. z art. 35 p.u.n.), odrębnie wobec każdego z wnioskodawców badając jego legitymację, i na podstawie obydwu wniosków mógł wydać postanowienie o ogłoszeniu upadłości⁹. Biorąc pod uwagę fakt, że w ramach postępowania upadłościowego również istniała możliwość skorzystania przez dłużnika z procedury oddłużeniowej (art. 369–370 p.u.n.), to złożenie wniosku przez byłego przedsiębiorcę w ramach określonych okoliczności faktyczno-prawnych mogło nieść ze sobą pewne korzyści.

Poczynione w tym miejscu nawiązania do historycznej treści art. 8 i 9 pr.up. w brzmieniu sprzed 1.01.2016 r., mogą też rzucić nieco więcej światła na obecną konstrukcję art. 8 i 9 pr.up. w zw. z art. 491² ust. 3 i art. 20 ust. 1 pr.up., którego to zastosowanie na gruncie upadłości konsumenckiej nie zostało wyraźnie wyłączone przez art. 491² ust. 1 pr.up. Jeśli by jednak pozbawić dłużnika-nieprzedsiębiorcy możliwości złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej, a przyznać legitymację w tym zakresie wyłącznie wierzycielowi, to dłużnik *de facto* przez rok od zakończenia działalności gospodarczej znajdowałby się z formalnego punktu widzenia (brak możliwości skorzystania z procedury oddłużeniowej art. 491–491²³ pr.up.) w gorszej sytuacji niż w czasie, gdy tę działalność prowadził (stosunkowo szerokie możliwości oddłużeniowe przewidziane w art. 369–370 pr.up.). Sytuacja rysowałaby się tym bardziej niekorzystnie, gdyby wierzyciel pozostawał bierny i nie składał wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej dłużnika.

W rozważaniach nad „mieszaną zdolnością upadłościową osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej” nie można tracić z pola widzenia i tej bardzo ważnej okoliczności, że w przypadku konsumenckiego postępowania upadłościowego wszczętego z wniosku wierzyciela ustawodawca przewidział rozwiązania wzmacniające jego pozycję względem upadłego. Przede wszystkim nie jest możliwe umorzenie takiego postępowania na podstawie art. 491¹⁰ ust. 1 pr.up., czyli na wniosek upadłego, z uwagi na niestosowanie tej regulacji w modelu mieszanym (art. 491¹⁰ ust. 5 pr.up.).

Rozwiązaniem właściwym dla modelu mieszanego jest także wyposażenie każdego z wierzycieli upadłego dłużnika w prawo do złożenia wniosku o zwołanie zgromadzenia wierzycieli w celu zawarcia układu przy jednoczesnym pozbawieniu dłużnika uprawnienia do niezaakceptowania układu przyjętego na zgromadzeniu przez wierzycieli (art. 491²² ust. 5 pr.up.). W takim wypadku, inaczej niż ma to miejsce w upadłości z wniosku dłużnika (art. 491²² ust. 4 pr.up.), jego akceptacja bądź dezaprobatą dla treści układu nie ma wpływu na skutki, jakie układ wywrze względem upadłego.

Takie rozwiązania tworzą więc konstrukcję prawną wyraźnie zorientowaną na ochronę interesu wierzyciela i jednocześnie przesądzającą o istocie tzw. mieszanej zdolności upadłościowej byłego przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną.

Mieszana zdolność upadłościowa na gruncie stanu prawnego sprzed nowelizacji prawa upadłościowego z 24.03.2020 r.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że na gruncie dotychczasowego stanu prawnego, tj. obowiązującego od 1.01.2016 r. do 24.03.2020 r., akceptowano wprawdzie pogląd o przysługującej — zarówno dłużnikowi, jak i wierzycielowi — legitymacji do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej w okresie roku od zaistnienia zdarzeń wskazanych w art. 8 i 9 pr.up., natomiast konsekwentnie stawiano pytanie o to, jak rozstrzygnąć kolizję wniosków pochodzących od dłużnika i wierzyciela. Odnosząc się do tak sformułowanej wątpliwości, przede wszystkim należałoby stwierdzić, że ustawodawca milczał w przedmiotowym zakresie, nie wskazując wyraźnie żadnych kryteriów, według których sąd, rozpatrując wnioski pochodzące od dłużnika i wierzyciela, miałby dokonać wyboru jednego z nich. Tylko zatem w drodze zastosowanej wykładni można było zaproponować rozstrzygnięcie tej budzącej wątpliwość kwestii. Wydaje się więc, że punktem wyjścia była tu treść art. 2 ust. 2 pr.up., która przesądzała oddłużeniowy cel konsumenckiej procedury oddłużeniowej, z uwzględnieniem — jeśli to możliwe — interesu wierzycieli. Skoro zatem postępowanie z wniosku dłużnika intensywniej sprzyjało umorzeniu jego zobowiązań, niż miało to miejsce w postępowaniu z wniosku wierzyciela, to priorytet należałoby przyznać temu pierwszemu, kierując się oddłużeniowym duchem regulacji art. 491–491²² pr.up.

W tym też kontekście należałoby wspomnieć, że choć kwestia była dyskusyjna, to jak się wydaje, nie było silnych przeciwskażeń ku temu, by wnioski dłużnika i wierzyciela sąd połączył do wspólnego rozpoznania (art. 219 k.p.c. w zw. z art. 35 pr.up. — Jędrzejewska, Grzegorzczuk, Weitz, 2012, s. 1058–1060; Gurgul, 2018, s. 71; Janda, 2017, s. 61; Adamus, 2019, Legalis, kom. do art. 8 teza nr 7). Z uwagi jednak na istotne różnice w sposobie prowadzenia postępowania z wniosku dłużnika i wierzyciela nie było możliwe ogłoszenie upadłości na podstawie obydwu wniosków (Zimmerman, 2020, kom. do art. 491¹, teza nr 2; Janda, 2017, s. 61), a zatem sąd musiał dokonać wyboru tego wniosku, który miałby być podstawą wydania postanowienia o wszczęciu postępowania. W takim przypadku w pierwszej kolejności badaniu podlegałby wniosek dłużnika pod kątem występowania negatywnych przesłanek ogłoszenia upadłości konsumenckiej z art. 491⁴ ust. 1–4 pr.up. i ewentualnie towarzyszących im względów słuszności lub humanitaryzmu, których to zaistnienie w konkretnej sytuacji pozwalałoby na wszczęcie postępowania mimo zaistnienia przyczyn oddalenia wniosku dłużnika z art. 491⁴ ust. 2–4 (przesłanki wskazane w art. 491⁴ ust. 1 pr.up. miały charakter bezwzględny, co oznacza, że ich stwierdzenie przez sąd prowadziło do obligatoryjnego oddalenia wniosku złożonego przez dłużnika i nie mogły być one łagodzone klauzulami generalnymi względów słuszności lub humanitaryzmu).

Jeżeli więc sąd uznałby, że istnieją podstawy do ogłoszenia upadłości konsumenckiej z wniosku dłużnika, to jedno-

częśnie oddaliłby wniosek wierzyciela i wydał postanowienie o ogłoszeniu upadłości. Jeśli zaś stwierdziłby istnienie podstaw do oddalenia wniosku dłużnika, to uwzględniłby wniosek wierzyciela i oddalił wniosek dłużnika, a postępowanie toczyłoby się według odpowiednio stosowanych, ogólnych przepisów o upadłości (art. 491^{14a} pr.up.) bez zastosowania instytucji planu spłat i umorzenia zobowiązań dłużnika¹⁰.

Mieszana zdolność upadłościowa po zmianach prawa upadłościowego z 24.03.2020 r.

W ramach rozwiązań przyjętych nowelizacją prawa upadłościowego z 24.03.2020 r., odnoszących się przede wszystkim do upadłości konsumenckiej, ustawodawca zmodyfikował treść art. 2 ust. 2 pr.up., który określa cel upadłości konsumenckiej. W przepisie w nowym brzmieniu zrezygnowano z odniesienia się do postępowania „wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej”, które należało prowadzić tak „aby umożliwić umorzenie zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym, a dopiero jeżeli to możliwe — zaspokoić roszczenia wierzycieli w jak najwyższym stopniu”. Stwierdzono zaś jedynie, że „postępowanie uregulowane ustawą wobec osób fizycznych należy prowadzić również tak, aby umożliwić umorzenie zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym”. Założeniem leżącym u podstaw nowej regulacji art. 2 pr.up. było bowiem ujednolicenie — w założeniu ogólnym — celu postępowania upadłościowego prowadzonego wobec niewypłacalnych osób fizycznych bez względu na to, czy prowadzą, czy też nie prowadzą działalności gospodarczej. Zrezygnowano zatem z uwypuklenia oddzielnej specyfiki postępowania prowadzonego wobec nieprzedsiębiorców. Celem upadłości osób fizycznych — w tym upadłości konsumenckiej — zgodnie z treścią znowelizowanego art. 2 ust. 1 i 2 pr.up. jest więc obecnie zaspokojenie wierzycieli w jak najwyższym stopniu przy jednoczesnym stworzeniu warunków do umorzenia zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym. Cel ten z pewnością koresponduje z nową konstrukcją upadłości konsumenckiej.

Nowelizacja prawa upadłościowego z 24.03.2020 r. nie zmodyfikowała jednak kluczowych z perspektywy prowadzonych tu rozważań regulacji art. 491¹ ust. 1, 491² ust. 3, art. 5, 6, 8, 9 i 20 pr.up. Po zmianach wprowadzone w niezmiennym kształcie i treści obowiązują art. 491² ust. 3 pr.up., który nawiązuje do legitymacji czynnej wierzycieli byłego przedsiębiorcy, ale już w dodanym art. 491¹ ust. 4 pr.up. ustawodawca posługuje się sformułowaniem „jeżeli upadłość nie została ogłoszona wyłącznie na skutek uwzględnienia wniosku wierzyciela, (...)”, z kolei w art. 491¹ ust. 4 zd. 1, 491² ust. 2 zd. 2, 491⁷ ust. 5, 491¹⁴ ust. 1 pr.up. użyto sformułowania „upadłość została ogłoszona/postępowanie zostało wszczęte wyłącznie na wniosek wierzyciela. Dodatkowo w art. 491¹⁰ ust. 5 i art. 491²² ust. 5 pr.up. mowa jest

o postępowaniu wszczętym „na wniosek wierzyciela”. Nie ulega wątpliwości, że obecnie wierzyciel celem ochrony swojego interesu może złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości byłego przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną na warunkach określonych w art. 8 i 9 pr.up.

W tym też kontekście można zadać pytanie, czy nowy stan prawny eliminuje istniejące dotychczas wątpliwości co do jednoczesnej legitymacji dłużnika i wierzyciela do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości dłużnika w ciągu roku od zaprzestania przezeń działalności gospodarczej lub jej wykreślenia z odpowiedniego rejestru i jakie skutki wywołuje jednoczesne złożenie konkurujących ze sobą wniosków dłużnika i wierzyciela.

Zgodnie z zaprezentowaną wcześniej, na gruncie obowiązującego dotychczas stanu prawnego, koncepcją sąd powinien wskazać, na podstawie którego wniosku będzie prowadzone postępowanie upadłościowe — z wniosku dłużnika czy wierzyciela — ponieważ skutki postępowania wszczętego na podstawie każdego z tych wniosków wykazywały istotne różnice. Inny był przy tym cel postępowania dotychczas prowadzonego wyłącznie w interesie wierzyciela (art. 491¹³ ust. 4 i art. 491^{14a} w dotychczasowym brzmieniu), a inny prowadzonego wyłącznie w interesie dłużnika (art. 2 ust. 2 pr.up. w dotychczasowym brzmieniu): „(...) umożliwić umorzenie zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym, a jeśli to możliwe — zaspokoić roszczenia wierzycieli (...)”.

Wynikający z nowego brzmienia art. 2 ust. 2 pr.up. cel postępowania upadłościowego wobec osób fizycznych — zarówno przedsiębiorców, jak i nieprzedsiębiorców — został ujednolicony, a zatem ten sam cel regulacji nie będzie sprzyjał wykładni przepisów w duchu szczególnej ochrony dłużnika, skoro jego interes został zrównoważony z interesem wierzyciela.

Zastanawiając się nad konsekwencją nowych uregulowań, bez ryzyka można stwierdzić, że na tle zaznaczonych wyżej dylematów natury interpretacyjnej, nie budzi wątpliwości sytuacja, do której odnosi się art. 491² ust. 1 zd. 2 pr.up., kiedy to wniosek o ogłoszenie upadłości składa wyłącznie wierzyciel, co w konsekwencji implikuje brak wniosku dłużnika. Wątpliwości pojawiają się natomiast, jeśli zważyć na treść art. 491¹ ust. 4 zd. 1 pr.up., gdzie mowa jest o ogłoszeniu upadłości „wyłącznie na skutek uwzględnienia wniosku wierzyciela”.

Ogłoszenie upadłości „wyłącznie na skutek uwzględnienia wniosku wierzyciela” — jeśli rzecz ująć literalnie — możliwe byłoby w sytuacji, gdyby dłużnik:

- 1) nie składał wniosku, ponieważ np. nie był zainteresowany procedurą;
- 2) składał wniosek, który jednak nie został uwzględniony — w chwili składania wniosku dłużnik nie był niewypłacalny, a gdy stał się niewypłacalny w późniejszym czasie, nie ponowił wniosku;
- 3) składał wniosek, ale uległ on oddaleniu z uwagi na brak legitymacji dłużnika — wyłączną legitymację posiadałby w takim przypadku jedynie wierzyciel (art. 8 i 9 w zw. z art. 491² ust. 3 pr.up.).

Dwie pierwsze okoliczności nie budzą wątpliwości, ale pkt 3 jest już źródłem tego samego dylematu, który stanowił podstawę rozbieżnych stanowisk w dotychczasowej doktrynie i orzecznictwie. W niniejszym opracowaniu przyjęto na gruncie dotychczasowego stanu prawnego tezę o priorytetowym potraktowaniu wniosku dłużnika w przypadku, gdyby konkurował on z wnioskiem wierzyciela.

Na ów problem interpretacyjnej natury nieco więcej światła rzuca treść art. 491¹ ust. 4 zd. 2 pr.up., w którym mowa jest o sytuacji, gdy „upadłość nie została ogłoszona wyłącznie na wniosek wierzyciela”. Trzeba przy tym zauważyć, że powołana treść zd. 2 ust. 4 art. 491¹ pr.up. wydaje się pozostawać w bezpośrednim i logicznym związku z art. 491¹ ust. 4 zd. 1 pr.up. Skoro bowiem upadłość nie została ogłoszona wyłącznie na wniosek wierzyciela, to może oznaczać, że:

1) wierzyciel wniosku nie składał, a wniosek taki złożył wyłącznie dłużnik;

2) wierzyciel składał wniosek, podobnie jak dłużnik i postępowanie zostało wszczęte z wniosku dłużnika;

3) zarówno wierzyciel, jak i dłużnik, złożyli wnioski i na podstawie obydwu sąd wszczął postępowanie wobec dłużnika.

W odniesieniu do punktu nr 1 należy konsekwentnie uznać — w nawiązaniu do wcześniej prowadzonych rozważań nad legitymacją dłużnika do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w warunkach wskazanych w art. 8 i 9 pr.up. w zw. z art. 491² ust. 3 pr.up. — że skoro nowelizacja nic w tym zakresie nie zmienia, to należy przyjąć legitymację dłużnika do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej bezpośrednio po zakończeniu prowadzenia przezeń działalności gospodarczej lub wykreślenia tej działalności z właściwego rejestru.

Stany faktyczne wskazane w punktach nr 2 i 3 łączy natomiast wspólny mianownik, jakim jest pytanie, czy w przypadku wniosków pochodzących od dłużnika i wierzyciela sąd wyda, jak się przyjmowało dotychczas, postanowienie o ogłoszeniu upadłości na podstawie wniosku dłużnika i oddali wniosek wierzyciela, czy może po zmianach oba wnioski będą podstawą do ogłoszenia upadłości. Wydaje się jednak, że inaczej niż dotychczas oba wnioski łącznie rozpatrywane (art. 219 k.p.c. w zw. z art. 35 pr.up.) mogą stanowić podstawę do wydania postanowienia o ogłoszeniu upadłości¹¹. Taką tezę wspiera treść przepisu art. 491¹ ust. 4 pr.up.: „jeżeli upadłość nie została ogłoszona wyłącznie na skutek uwzględnienia wniosku wierzyciela”. „Niewyłącznie” oznacza jednocześnie: „nie tylko”, a zatem „także” na wniosek dłużnika. Literalnie ujęta treść art. 491¹ ust. 4 zd. 2 pr.up. to wprawdzie punkt wyjścia do zaprezentowanego wniosku, ale nie jedyny argument go wspierający. Jeżeli bowiem weźmiemy pod uwagę dodatkowo treść art. 491¹⁰ ust. 5 i art. 491²² ust. 5, to zauważymy, że ustawodawca posługuje się tam jeszcze innym sformułowaniem, a mianowicie „do postępowania w przypadku postępowania, wszczętego na wniosek wierzyciela”. Nie ma tu zatem przysłówka „wyłącznie”, co może wskazywać na zamiar ustawodawcy wywołania skutków związanych ze wszczęciem postępowania na wniosek wierzyciela również w przypadku, gdyby jednocześnie wniosek o ogłoszenie upadłości złożył także dłużnik. W konsekwencji sąd ogłosiłby upadłość na podstawie obydwu wniosków, co wykluczałoby możliwość przyjęcia, że postępowanie nie zostało wszczęte na „wniosek wierzyciela”. Nie będzie to jednak upadłość ogłoszona „wyłącznie na wniosek wierzyciela”.

Praktyczne konsekwencje proponowanej wykładni ujawniają się w przypadku zaistnienia sytuacji wskazanej w art. 491¹⁰ ust. 5 pr.up. Jeśli bowiem ogłoszono by upadłość na wniosek wierzyciela, to wszczęte postępowanie upadłościowe nie mogłoby ulec umorzeniu na wniosek dłużnika (art. 491¹⁰ ust. 1 pr.up.), co z kolei byłoby możliwe gdyby wierzyciel nie złożył wraz z dłużnikiem wniosku o ogłoszenie jego upadłości. Kolejną regulacją, która nawiązuje do postępowania „wszczętego na wniosek wierzyciela” jest art. 491²² ust. 5 pr.up. W ramach tego unormowania stwierdzono z kolei, że w przypadku postępowania wszczętego na wniosek wierzyciela każdy z wierzycieli może złożyć wniosek o zwołanie zgromadzenia wierzycieli celem zawarcia układu, a przy tym wyłącza się działanie zasady, że układ może być zawarty tylko za zgodą dłużnika. W duchu zatem nowego akcentowanego celu konsumenckiego postępowania upadłościowego, jakim jest zrównoważenie interesu dłużnika i wierzyciela, takie rozwiązanie wydaje się racjonalne. Konsekwentnie należałoby w związku z tym wyklądać nowy art. 491²⁵ pr.up., który z kolei umożliwia sądowi skierowanie dłużnika do postępowania o zawarcie układu, jeżeli dłużnik złożył wniosek o ogłoszenie upadłości. Analogicznie więc, jak to wyżej zaznaczono, należałoby przyjąć, że sąd będzie mógł wydać postanowienie w przedmiotowym zakresie, o ile dłużnik złoży wniosek o ogłoszenie upadłości, niezależnie od faktu złożenia takiego wniosku przez wierzyciela.

Podsumowanie

Odnosząc się do zadanego we wstępie do niniejszego artykułu pytania, czy na gruncie znówelizowanych z dniem 24.03.2020 r. przepisów prawa upadłościowego kwestia jednoczesnej legitymacji wierzyciela i dłużnika do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej tego ostatniego, w warunkach określonych art. 8 i 9 pr.up., jest nadal dyskusyjna, należy stwierdzić, że na pewno w znacznie mniejszym stopniu. Zmienione regulacje upadłości konsumenckiej nie tylko bowiem wspierają tezę o przysługującej zarówno wierzycielowi, jak i dłużnikowi legitymacji w przedmiotowym zakresie, ale także w sposób wyraźny rozstrzygają problem kolizyjności wniosków pochodzących od obydwu zainteresowanych postępowaniem podmiotów. Obecnie zatem, co nie powinno już ulegać wątpliwości, wniosek o ogłoszenie upadłości konsumenckiej — w okolicznościach wskazanych w art. 8 i 9 pr.up. — może złożyć wierzyciel, jak i dłużnik, a w przypadku wniosków złożonych zarówno przez wierzyciela, jak i dłużnika, wnioski te będą wspólną podstawą wszczęcia postępowania upadłościowego. W każ-

dym razie w ramach nowych uregulowań wyraźniej zaakcentowano ochronę interesu tego podmiotu (wierzyciela lub dłużnika), który złożył wniosek o ogłoszenie upadłości.

W przypadku zaś wniosków złożonych jednocześnie przez wierzyciela i przez dłużnika ochrona ta została w większym stopniu zbalansowana.

Przypisy/Notes

- ¹ Dz.U. z 2019 r., poz. 1802, dalej jako: pr.up.
- ² Dz.U. z 2017 r., poz. 2344.
- ³ Dz.U. z 2020 r., poz. 1228.
- ⁴ Wyrok NSA z 16.01.2013, I OSK 2528/12, Legalis nr 601916
- ⁵ Postanowienie SO w Toruniu z 9.08.2017 r., VI Gz 154/17, Legalis nr 1814342.
- ⁶ Na temat pojęcia „intencji ustawodawcy” zob. Tobor, 2013, s. 39–44.
- ⁷ Nowelizacja prawa upadłościowego z 1.01.2016 r., została dokonana ustawą z 15.05.2015 r. — Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2015 r., poz. 978). Warto zaznaczyć, że brzmienie przepisów art. 8 i 9 pr.up. ustalone ustawą z 15.05.2015 r. — Prawo restrukturyzacyjne nie zostało zmienione ustawą z 30.08.2019 r., o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1802), które przepisy weszły w życie z dniem 24.03.2020 r.
- ⁸ Dz.U. nr 175, poz. 1361.
- ⁹ Wyrok SA w Katowicach — V Wydział Cywilny z 16.12.2009 r., V ACa 543/09, Legalis nr 719105.
- ¹⁰ Jedynie na marginesie należy dodać, że podobny problem kolizji wniosków o ogłoszenie upadłości przedsiębiorcy i o wszczęcie postępowania restrukturyzacyjnego został wyraźnie rozstrzygnięty przez ustawodawcę na korzyść wniosku o wszczęcie restrukturyzacji, a zatem w duchu przyjętego przez ustawodawcę założenia, zgodnie z którym przepisy regulujące sytuację prawną niewypłacalnego dłużnika powinny przede wszystkim sprzyjać restrukturyzacji jego zadłużenia (art. 9b p.u. i art. 11–13 pr. rest.).
- ¹¹ Zob. wyrok SA w Katowicach — V Wydział Cywilny z 16.12.2009 r., V ACa 543/09, Legalis nr 719105.

Bibliografia/References

Literatura/Literature

- Adamus, R. (2014). W: A. Witosz, A. J. Witosz (red.), *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*. Warszawa: LexisNexis.
- Adamus, R. (2019). *Prawo upadłościowe. Komentarz*. Legalis/el.
- Geromin, M. (2016). Upadłość konsumencka w świetle zmian wprowadzonych ustawą — Prawo restrukturyzacyjne. *Monitor Prawniczy*, (4), 181
- Gurgul, S. (2010). *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*. Warszawa: C.H.Beck.
- Gurgul, S., (2018). *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*. Wyd. 11. Warszawa: C.H.Beck.
- Janda, P. (2017). *Prawo upadłościowe. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Jędrzejewska, M., Grzegorzczak, P., Weitz, K. (2012). W: T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*. T. I. Warszawa: LexisNexis.
- Lewandowski, S., Malinowski, A., Petzel, J. (2012). *Logika dla prawników. Słownik encyklopedyczny*. Warszawa: LexisNexis.
- Sawilow, J. (2004). Postępowanie naprawcze jako nowa sui generis instytucja prawa upadłościowego. Wybrane zagadnienia. *Prawo Spółek*, (1), 45.
- Świeboda, Z. (2003). *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*. Warszawa: LexisNexis.
- Tobor, Z. (2013). *W poszukiwaniu intencji prawodawcy*. Warszawa: Wolters Kluwer business.
- Witosz, A. J. (2017). W: A. J. Witosz (red.), *Prawo upadłościowe. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Zimmerman, P. (2020). *Prawo upadłościowe. Komentarz*. Warszawa: C.H.Beck.

Akty prawne/Legal acts

- Ustawa z 28.02.2003 r. — Prawo upadłościowe i naprawcze (t.j. Dz.U. nr 175, poz. 1361).
- Ustawa z 28.02.2003 r. — Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 2344).
- Ustawa z 28.02.2003 r. — Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1228).
- Ustawa z 15.05.2015 r. — Prawo restrukturyzacyjne (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 814).
- Ustawa z 30.08.2019 r. o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1802).

Orzeczenia/Judgments

- Postanowienie SO w Toruniu z 9.08.2017 r., VI Gz 154/17, Legalis nr 1814342.
- Wyrok NSA z 16.01.2013, I OSK 2528/12, Legalis nr 601916.
- Wyrok SA w Katowicach — V Wydział Cywilny z 16.12.2009 r., V ACa 543/09, Legalis nr 719105.

Dr Maciej Pannert

Doktor nauk prawnych. Adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego i Handlowego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. Autor publikacji z zakresu prawa cywilnego i upadłościowego, w tym monografii i artykułów w czasopiśmie punktowanych.

Dr Maciej Pannert

Doctor of Law. Assistant professor at the Department of Civil and Commercial Law at the Faculty of the University of Białystok. Author of publications in the field of civil and bankruptcy law, including monographs and articles in scored journals.